

Riksrevisionens styrelses redogörelse angående hanteringen av unga lagöverträdare

---

Sammanfattning

Riksrevisionen har granskat hur de rättsliga myndigheterna hanterar unga lagöverträdare. Resultatet av granskningen har redovisats i granskningsrapporten *Hanteringen av unga lagöverträdare – en utdragen process* (RiR 2009:12).

Granskningen visar att polis, åklagare och domstol inte lever upp till de krav på skyndsamhet som gäller för hanteringen av unga lagöverträdare och att myndigheterna i stor utsträckning överskrider tidsfristerna för när ett ärende ska vara handlagt. Vidare framgår av granskningen att fler ungdomsbrott borde kunna klaras upp om fler utredningsåtgärder vidtas. I granskningen pekar också Riksrevisionen på att rutiner, arbetssätt och samordning mellan myndigheterna kan utvecklas och att befintliga resurser kan utnyttjas bättre. Granskningen pekar också på kvalitetsbrister i socialtjänstens insatser, vilket påverkar de övriga myndigheternas arbete.

Styrelsen konstaterar att lagen om unga lagöverträdare i överraskande hög grad inte följs. Den stora andel ärenden som inte handläggs i enlighet med lagens tidsfrister och krav på särskild skyndsamhet visar enligt styrelsen tydligt att åtgärder behöver vidtas för att bättre organisera handläggningen av ärenden som rör unga lagöverträdare. Detta gäller såväl inom som mellan myndigheterna.

Enligt styrelsens mening visar granskningen att det inte finns något behov av lagändringar, utan att det i stället är fråga om att de ansvariga myndigheterna ska följa nuvarande regelverk. Effektivisering av handläggningen förefaller också möjlig. Granskningen visar också att regeringen inte har utnyttjat sina möjligheter till styrning och uppföljning. Styrelsen anser att granskningens resultat är av ett sådant intresse och av en sådan betydelse att det bör komma till riksdagens kännedom.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning	2
Styrelsens redogörelse.....	3
Riksrevisionens granskning	4
Bakgrund	4
Utgångspunkter för granskningen.....	5
Riksrevisionens iakttagelser och slutsatser	6
Regeringen och myndigheterna lever inte upp till mål och krav	6
Orsaker till att mål och krav inte uppfylls	7
Konsekvenser av långa handläggningstider.....	11
Riksrevisionens rekommendationer.....	11
Styrelsens överväganden	14

Styrelsens redogörelse

Riksrevisionens styrelse överlämnar denna redogörelse till riksdagen.

Stockholm den 30 september 2009

På Riksrevisionens styrelses vägnar

Eva Flyborg

Anna Aspegren

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Eva Flyborg (fp), Anne-Marie Pålsson (m), Carina Adolfsson Elgestam (s), Ewa Thalén Finné (m), Alf Eriksson (s), Per Rosengren (v), Margareta Andersson (c), Helena Hillar Rosenqvist (mp), Torsten Lindström (kd) och Agneta Lundberg (s).

Riksrevisionens granskning

Riksrevisionen har granskat hur de rättsliga myndigheterna hanterar unga lagöverträdare. Resultatet av granskningen har redovisats i granskningsrapporten *Hanteringen av unga lagöverträdare – en utdragen process* (RiR 2009:12). Rapporten publicerades i juni 2009.

Bakgrund

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns särskilda bestämmelser om handläggning hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år.

I lagen om unga lagöverträdare finns bestämmelser om skyndsamhet. En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år som gäller brott på vilket fängelse kan följa ska bedrivas med särskild skyndsamhet. Mål mot den som inte har fyllt 21 år ska enligt lagen alltid behandlas skyndsamt.

Två tidsfrister finns i lagen om unga lagöverträdare. En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa ska avslutas och beslut i åtalsfrågan ska fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke. Väcks åtal mot den som inte har fyllt 18 år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader ska tiden från beslut om åtal till huvudförhandling inte överskrida två veckor.

I lagen finns också bestämmelser om hur rättsväsendet och socialtjänsten ska samverka. I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han eller hon fyllt 18 år ska åklagaren, innan beslut fattas i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden om den unge har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han eller hon har begått brottet. Ett sådant yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt. I sin begäran om yttrande ska åklagaren ange inom vilken tid yttrandet ska lämnas och, om det är lämpligt, ge socialnämnden anvisningar för hur yttrandet kan begränsas. Om nämnden inte kan lämna sitt yttrande inom den föreskrivna tiden, får åklagaren medge att yttrandet lämnas senare.

Lagen innehåller också bestämmelser om den personal som handlägger ungdomsbrott. Förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år ska, om det inte möter hinder, ledas av en åklagare eller polisman som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften. Vidare ska mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma ska gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål. Också i förundersökningskungörelsen (1947:948) finns regler om personal. Enligt 18 §

bör förhör med någon som är under 18 år hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften.

Utgångspunkter för granskningen

Riksrevisionen konstaterar att allt fler unga misstänks för brott. Efter millennieskiftet har antalet misstänkta personer i åldern 15–20 år ökat med 45 %. Under samma period har det totala antalet personer misstänkta för brott ökat med 38 %. Under senare år har flera av JO:s inspektioner visat att myndigheterna inom rättsväsendet haft svårt att leva upp till de särskilda krav som ställs på hanteringen av unga lagöverträdare. Främst gäller det att myndigheterna inte når upp till de särskilda krav på skyndsamhet som lagen föreskriver. Dessa indikationer på att myndigheterna inte klarar av sitt uppdrag har utgjort grund för Riksrevisionen att granska rättsväsendets hantering av unga lagöverträdare och hur myndigheterna lever upp till de mål som riksdag och regering har ställt.

Syftet med granskningen har varit att pröva om regeringens och ansvariga myndigheters hantering av unga lagöverträdare är tillfredsställande. I granskningen har ställts två revisionsfrågor:

- Har regeringen och de ansvariga myndigheterna levt upp till de mål och krav som ställs på hanteringen av unga lagöverträdare?
- Om så inte är fallet, vilka orsaker finns till att målen och kraven inte uppfylls?
- Riksrevisionen granskar i huvudsak tre moment i handläggningen:
  - tiden från anmälan till delgivning av misstanke (ingen tidsfrist enligt lag – däremot krav på särskild skyndsamhet)
  - tiden från delgivning av misstanke till beslut om åtal (sex veckors tidsfrist enligt lag)
  - tiden från åtalsbeslut till huvudförhandling (två veckors tidsfrist enligt lag).

Riksdag och regering har satt upp mål för hanteringen av unga lagöverträdare. Unga lagöverträdare ska hanteras med särskild skyndsamhet, uppkläringen ska öka och återfallen ska minska. För att mäta uppkläringmålet använder Riksrevisionen lagföringsandelen. När det gäller målet om att minska återfallen berörs det i begränsad omfattning i granskningen, eftersom det i stor utsträckning påverkas också av annat än den rättsliga hanteringen.

Granskningen har genomförts med hjälp av enkäter, fallstudier och aktgranskning. I aktgranskningen har Riksrevisionen granskat 390 slumpmässigt utvalda akter över ungdomsärenden. Det gäller dels ärenden som lett fram till rättegång, dels ärenden som avgjorts av åklagare genom strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse, dels ärenden som avskrivits av åklagare eller polis.

Riksrevisionens iakttagelser och slutsatser

Regeringen och myndigheterna lever inte upp till mål och krav

Riksrevisionens granskning visar att resultatet av myndigheternas arbete inte är tillfredsställande eftersom myndigheterna inte lever upp till de uppsatta målen för unga lagöverträdare, bl.a. i följande avseenden.

Det går för långsamt

Granskningen visar att myndigheterna inte uppfyller kravet på särskild skyndsamt i handläggningen av ungdomsärenden som finns i lagen. Den totala handläggningstiden från anmälan till huvudförhandling är i genomsnitt 28 veckor, och de två lagstadgade fristerna överskrids i stor utsträckning.

Riksrevisionens aktgranskning visar att den första tidsfristen (tiden från misstankedelgivning till beslut i åtalsfrågan) överskreds i 45 % av de lagförda ärendena 2007. Den genomsnittliga tiden var 58 dagar trots att lagen föreskriver högst 42 dagar. Ser man enbart till de ärenden som har avgjorts i tingsrätt är den genomsnittliga tiden 83 dagar. Fristen gäller dock inte alla brott (exempelvis rena bötesbrott), och i vissa fall är det tillåtet att göra undantag från tidsfristen (t.ex. vid omfattande utredningar). Ärenden som kan undantas från fristen utgör ca en femtedel av ungdomsärendena. De återstående ärendena ska alltså hålla första fristen, men ändå överskrids den i 41 % av fallen.

Enligt en totalundersökning av tingsrätternas handläggningstider för unga lagöverträdare som inte fyllt 18 år överskreds den andra tidsfristen i 33 % av fallen 2007. Den genomsnittliga tiden var 23 dagar, medan lagen anger högst 14 dagar. Det underslag som finns i de akter som Riksrevisionen granskat räcker inte för att säkert avgöra om något mål haft skäl att undantas från tidsfristen. Uppgifter från Riksrevisionens intervjuer tyder dock på att det bör vara en mycket liten andel som har sådana undantagsskäl.

Riksrevisionen gör bedömningen att det är främst två områden som har för långa handläggningstider:

- För det första är det tiden före den första fristen börjar löpa, dvs. tiden från brottsanmälan till att misstanke delges. Av de ärenden som tas upp i tingsrätt utgör detta en tredjedel av den totala tidsåtgången, drygt två månader i genomsnitt. Av de ärenden som avskrivs uppgår tiden fram till att misstanke delges till i genomsnitt drygt tre månader.
- För det andra är tiden från att förundersökningen är färdig till att åklagaren fattar beslut i åtalsfrågan i genomsnitt så lång att den upptar huvuddelen av den första fristtiden om sex veckor. Under denna fristtid ska också inrymmas arbetet med förundersökningen som genomförs av polis, ofta under ledning av åklagare.

Av granskningen framgår också att den genomsnittliga handläggningstiden i tingsrätt för unga lagöverträdare som fyllt 18 år men inte 21 år nästan 80 dagar. För dessa personer gäller ett krav på skyndsamhet, men ingen tidsfrist.

Lagföringen minskar

Riksrevisionen anser att regeringens generella mål att lagföringen ska öka inte är uppfyllt. Andelen brottsmisstankar för unga lagöverträdare som lett till lagföring har minskat från 66 till 58 % under de senaste 6 åren.

Efter en genomgång av avskrivna ungdomsärenden gör Riksrevisionen bedömningen att det finns möjlighet att förbättra förutsättningarna för lagföring, t.ex. genom att i större utsträckning utnyttja de spaningsuppslag som finns tidigt i brottsutredningen. Riksrevisionen menar att åtminstone 10–15 % av de granskade ärendena borde ha haft rimliga förutsättningar att utredas vidare för att ge bättre förutsättningar för lagföring.

Många återfall i nya brott

Riksrevisionens granskning av akter tyder på att andelen unga som återfaller i brott efter att de lagförts ökar något efter att ha minskat under flera år. Av de ungdomar som lagfördes under första halvåret 2007 hade 32 % återfallit i brott före den sista februari 2009. Motsvarande andel för dem som lagfördes 2004 var 28,5 %. Fler återfall bidrar till att det övergripande målet att minska brottsligheten inte uppfylls.

Orsaker till att mål och krav inte uppfylls

Riksrevisionens slutsats är att styrningen och genomförandet av det operativa arbetet med unga lagöverträdare är en av de viktigaste förutsättningarna för att nå framgång och uppnå goda resultat. Riksrevisionen gör bedömningen att det finns en betydande förbättringspotential genom att utveckla arbetssätt och rutiner vid handläggning av ungdomsärenden hos polis och åklagare, men även samverkan med socialtjänsten. För såväl polis som åklagare är det viktigt att agera tidigare och snabbare för att få bättre kvalitet i utredningarna och även uppfylla lagens krav på skyndsamhet.

Bristande resurser är inte avgörande

Riksrevisionen menar att det generellt sett inte är bristande resurser som är en avgörande faktor bakom de utdragna handläggningstiderna. Riksrevisionen uppskattningar av tidsåtgång för de olika arbetsmomenten i en brottsutredning som polisens ungdomsutredare respektive ungdomsåklagare använder, visar att de årsarbetskrafter som totalt användes 2007 för att utreda ungdomsärenden generellt sett borde ha varit mer än tillräckliga. Riksrevisionens bedömning är att det bör finnas en betydande förbättringspotential, t.ex. genom förbättrade rutiner och arbetssätt.

Mål och prioriteringar är otydliga

Granskningen visar att varken regeringen eller ansvariga myndigheter har lagt fast tydliga mål, prioriteringar och krav för hanteringen av unga lagöverträdare i centrala styrdokument trots att ungdomsbrott är ett av riksdag och regering prioriterat område. Riksrevisionen pekar också på att både regeringen och ansvariga myndigheter bör vara medvetna om att handläggningstiderna är för långa, men att det trots detta inte nämns något om vikten av att detta bör åtgärdas i centrala styrdokument och handlingsplaner.

Riksrevisionen anser att om ungdomsärenden inte är uttalat prioriterade inom hela myndigheten riskerar annan verksamhet att ta överhanden. När kravet på särskild skyndsamhet inte tydligt uttalas av myndighetsledningen riskerar kravet enligt Riksrevisionen att inte få genomslag och fristerna blir de enda målen. Riksrevisionen gör bedömningen att otydliga mål och bristande prioriteringar från ledningens sida är en viktig orsak till att målen för hanteringen av unga lagöverträdare inte uppfylls.

Uppföljningen är dålig

Granskningen visar att den uppföljning som görs av ungdomsärenden inte är tillräckligt användbar för att kunna analysera varför handläggningstiderna är så långa, uppkläringen av brott inte ökar eller återfallen inte minskar. Därmed får inte regering och myndigheter löpande den återkoppling som gör det möjligt att analysera var flaskhalsarna i verksamheten finns och vilka möjligheter som finns att förkorta handläggningstiderna och öka uppkläringen. Det finns heller inga tydliga krav på uppföljning från regeringen eller från myndigheterna.

Brister i kompetens och organisation

Granskningen visar att lagens krav på särskild personal inte tillgodoses, och därmed har inte myndigheterna enligt Riksrevisionen tillräckligt säkerställt att de som hanterar unga lagöverträdare har den kompetens som krävs för att bemöta de unga. Särskild kompetens bidrar enligt Riksrevisionens bedömning såväl till att korta handläggningstider som att öka kvaliteten i utredningarna. Mellan 60 och 70 % av de utredare inom polisen som hanterar unga lagöverträdare är inte särskilt utsedda att göra det. För åklagarna är motsvarande andel 40 % och för domarna 60 %. Varken polisen eller tingsrätterna har någon nationellt organiserad ungdomsutbildning. Åklagarna har en sådan utbildning, men många utsedda ungdomsåklagare har inte genomgått denna. Riksrevisionen anser också att särskilda organisationer för att hantera ungdomsärenden vid polismyndigheter inte har inrättats i den utsträckning som krävs för att öka effektiviteten i verksamheten.

Rutiner och arbetssätt är inte tillräckligt välutvecklade

Granskningen visar att det finns brister i rutiner och arbetssätt hos framför allt polis och åklagare. För polisens del uppstår dröjsmål genom att man väntar

med att börja arbeta aktivt med utredningarna, med att förhöra den misstänkte och delge misstanke samt med att slutföra utredningen när den misstänkte har erkänt. Dröjsmålen kan bero på att polisen får vänta på åklagarnas direktiv men också på att man vill ge socialtjänsten en möjlighet att delta i förhöret med den misstänkte. Socialtjänsten deltar dock endast i 10 % av förhören (och vid ringa brott än mer sällan).

Ytterligare ett exempel på en brist i rutiner och arbetssätt är att åklagarna väntar med att avsluta ärenden som är färdiga för beslut i åtalsfrågan, något som kan bero på att åklagaren får vänta på att yttranden från socialtjänsten ska inkomma. Detta kan i sin tur bero på att åklagaren begär in yttrandet för sent men också på att socialtjänsten tar lång tid på sig att skriva yttrandet.

Riksrevisionen anser att de brister som finns på den operativa nivån, dvs. vid polisen eller en åklagarkammare, inte har sin grund i otillräcklig lagstiftning. Riksrevisionen framhåller också att det är viktigt att understryka att de iakttagna bristerna inte alltid förekommer och inte heller överallt, men gör samtidigt bedömningen att bristerna utgör en väsentlig orsak till att riksdagens mål om särskild skyndsamhet och att brott ska klaras upp inte är uppfyllda.

Samverkan brister mellan åklagare och polis

I granskningen visas att samverkan mellan polis och åklagare inte alltid är effektiv. Riksrevisionen pekar på att det finns en inbyggd problematik när åklagare leder en förundersökning. Med uppgiften att leda förundersökningen följer ett ansvar att utredningen utförs skyndsamt och ger resultat, men befogenheterna motsvarar inte detta ansvar eftersom åklagaren inte förfogar över polisens utredningsresurser. Detta får enligt Riksrevisionen negativa konsekvenser för åklagarens möjligheter att styra förundersökningen på ett bra sätt.

Riksrevisionen pekar också på att det inte finns någon gemensam rutin för överföring av informationen att delgivning om misstanke lämnats. Att det saknas smidiga, enkla och säkra rutiner för polisen att underrätta åklagaren om att sådan delgivning har gjorts får till följd att åklagaren i sin roll som förundersökningsledare får svårt att begära yttrande av socialtjänsten i rätt tid och följa upp hur ärendena utvecklas.

Granskningen visar också att det inte heller finns några generella rutiner eller system hos åklagarna för bevakning av tidsåtgång och frister, vilket gör det svårt för åklagarna att i det enskilda ärendet styra sitt och polisens arbete så att skyndsamheten kan vidmakthållas. Riksrevisionen pekar på att det inte sällan förekommer att en åklagare som leder en förundersökning underlåter att påminna polisens utredare att fristen är på väg att gå ut eller att den redan har gått ut. Riksrevisionen gör bedömningen att åklagarna själva skulle kunna skapa en samlad bild av ärendeflödet från anmälan till lagföringen i tingsrätt, med viss kompletterande information från polis och domstol.

Brister i samverkan mellan socialtjänsten och rättsväsendet

Av granskningen framgår att brister i samverkan med socialtjänsten påverkar de rättsliga myndigheternas arbete. En viktig del av samverkan mellan socialtjänsten och polisen sker i samband med förhör. Såsom framgått ovan visar dock aktgranskningen att socialtjänsten är med vid förhör med unga som misstänks för brott i endast ca 10 % av de ärenden som avgjorts i tingsrätt, trots att lagen föreskriver detta för brott på vilket fängelse kan följa om det är möjligt och inte är till men för utredningen. Av granskningen framkommer också att socialtjänsten mycket sällan är med vid underrättelse om åtalsunderlåtelse.

I granskningen konstateras också att det finns brister i socialtjänstens yttranden och vårdplaner som påverkar tingsrätternas möjligheter att bestämma lämpliga påföljder. Drygt 40 % av yttrandena uppfyller inte lagens krav, utan saknar antingen en bedömning av om den unga har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka ogynnsam utveckling eller en beskrivning av de planerade åtgärdernas art, omfattning och varaktighet. Kvalitetsbristerna i socialtjänstens yttranden medför att tingsrätten får bestämma påföljd utifrån ett bristfälligt underlag, något som försvårar möjligheterna att döma till de särskilda ungdomspåföljderna. Detta kan enligt Riksrevisionen medföra att påföljden inte blir den mest lämpliga och att liknande fall behandlas olika.

Vidare framkommer i granskningen att yttrandet från socialtjänsten i närmare 40 % av samtliga ärenden som avgörs i tingsrätt inkommer så sent till åklagaren att det inte finns någon möjlighet att hålla fristen att väcka åtal inom sex veckor från det att misstanke delgivits. Detta beror till ungefär lika stora delar på att socialtjänsten tar lång tid på sig att skriva yttrandet och att åklagaren beställer yttrandet för sent. Aktgranskningen visar dessutom att det saknas yttranden från socialtjänsten i 18 % av de ärenden där det enligt Riksrevisionens bedömning borde finnas sådana.

Ansvar för fördelas på regering och myndigheter

Riksrevisionen framhåller att regeringen har det övergripande ansvaret för att följa upp hanteringen av unga lagöverträdare och är också skyldig att då det behövs ställa krav och prioritera vad myndigheterna ska göra. Enligt Riksrevisionen har regeringen inte gjort detta när det gäller skyndsamhetsmålet och fristerna trots att man bör ha varit väl medveten om de brister i tidshållningen som JO och Åklagarmyndigheten redovisat.

Riksrevisionen anser vidare att Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har reagerat sent på bristerna i hanteringen av unga lagöverträdare. Myndigheterna följer inte heller upp väsentliga uppgifter, t.ex. tider för olika utredningsmoment och kostnader. Åklagarmyndigheten har inte heller sett till att yttranden från socialtjänsten kommer in i tid. Ingen av myndigheterna har tydligt uttalat att det särskilda skyndsamhetsmålet ska genomsyra hela hanteringen av unga lagöverträdare. Inte heller Domstolsverket har fastställt tydliga mål för handläggningen av ungdomsmål eller följt upp handläggningstider.

Åklagarmyndigheten och polismyndigheterna har inte utvecklat tillräckliga rutiner och arbetssätt för den operativa verksamheten och inte heller för samverkan sinsemellan. Polismyndigheterna har inte heller varit tydliga med att skyndsamhetskraven ska hållas och följt upp att så sker. Tingsrätterna har inte heller genomfört någon systematisk uppföljning av fristhållningen.

Konsekvenser av långa handläggningstider

Riksrevisionens slutsats är att de långa handläggningstiderna försämrar förutsättningarna för lagföring och kan leda till att förtroendet för rättsväsendet minskar. Ju längre tid som går från det att ett brott begås, desto svårare blir det att prestera tillräcklig bevisning. Dröjsmål med utredningsåtgärder från de rättsliga myndigheterna sänder också ut signaler om att gärningen inte tas på allvar. En utdragen process kan dessutom upplevas som onödigt plågsam och minskar känslan av att rättegången och påföljden är en konsekvens av brottet.

Riksrevisionen menar också att det är viktigt för den som blivit utsatt för brott att få upprättelse. Om rättsväsendet misslyckas med att fastställa och utkräva ansvar för en ung människas lagbrott, sänder det ut en signal om att det är lätt att slippa undan, något som kan medföra att den unge lättare riskerar att fortsätta sitt brottsliga beteende. Risken för återfall i brott kan därmed antas öka.

Riksrevisionen framhåller vidare att människor ska kunna lita på myndigheterna och på att lagar följs. När lagens krav på särskild skyndsamhet och frister för handläggning inte följs av ansvariga myndigheter får det konsekvenser för människors förtroende för rättsväsendet. När brott som i vissa fall har rimliga förutsättningar för lagföring inte klaras upp, riskerar förtroendet för rättsväsendet att påverkas negativt.

Riksrevisionens rekommendationer

Resultaten för unga lagöverträdares möte med rättsväsendet är inte tillfredsställande. Granskningen visar att handläggningen går för långsamt och att uppkläringen inte har ökat. I rapporten har Riksrevisionen även påtalat de brister i förutsättningar för goda resultat som framkommit i granskningen.

Riksrevisionen anser att regeringen har ett ansvar för att myndigheternas hantering av ärenden med unga lagöverträdare inte är tillfredsställande. Regeringen har inte utnyttjat sina möjligheter till styrning och uppföljning av denna typ av ärenden. Riksrevisionen rekommenderar därför regeringen att göra följande:

- Slå fast i myndigheternas instruktioner eller regleringsbrev att särskild skyndsamhet gäller och se till att myndigheterna följer upp att detta mål uppfylls.

- Ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder för att förbättra kvaliteten i socialtjänstens yttranden samt förbättra samverkan mellan socialtjänsten och polis och åklagare.

Riksrevisionen anser att Polisen, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar har ett självständigt ansvar för att hanteringen av unga lagöverträdare inte uppfyller lagens krav på särskild skyndsamhet och tidsfrister.

Under den senaste tiden har Polisen och Åklagarmyndigheten vidtagit åtgärder för att kunna prioritera unga lagöverträdare. Rikspolisstyrelsen och länspolismästarna har i maj 2009 beslutat om en nationell satsning mot ungdomsbrottslighet. Syftet är att identifiera, analysera och därefter åtgärda de orsaker som gör att gällande regelverk inte följs fullt ut samt att åtgärda eventuella problem med ärendebalanser.

Åklagarmyndigheten skriver också i sin verksamhetsplan för år 2009 att en nationell åtgärdsplan för ökad kvalitet i handläggningen och snabbare lagföring av ungdomar som begår brott ska tas fram och redovisas senast den 31 december 2009.

Riksrevisionen förordar att dessa angelägna satsningar görs bredare och mer samlat. Riksrevisionen rekommenderar därför att regeringen uppdrar åt Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket tillsammans med tingsrätterna att *gemensamt* lämna förslag till åtgärder i ett rättskedjeperspektiv för att

- förbättra styrningen och uppföljningen när det gäller hanteringen av unga lagöverträdare inom respektive organisation och i ärendeflödet mellan organisationerna
- utveckla arbetssätt och rutiner för utredning och lagföring av unga lagöverträdare
- säkra relevant kompetens för att hantera ungdomsärenden
- effektivisera samverkan i ärendehandläggningen, särskilt mellan polis- och åklagarmyndigheterna men även med domstolarna och den kommunala socialtjänsten.

Riksrevisionen anser därutöver att följande områden bör analyseras ytterligare av Rikspolisstyrelsen respektive Åklagarmyndigheten innan gemensamma förslag tas fram:

- Polisens initiala utredningsåtgärder och arbetssätt, särskilt mot bakgrund av den långa tidsåtgången innan den första fristen börjar löpa.
- Åklagarnas rutiner och tekniska system för bevakning av frister och skyndsamhet mot bakgrund av de långa tiderna för handläggningen av unga lagöverträdare. Åklagarna skulle enligt vår bedömning själva kunna ha en samlad bild av ärendeflödet från anmälan till lagföringen i tingsrätt, med viss kompletterande information från polis och domstol.
- Åklagarens styrning av och informationsutbyte med polisen under förundersökningen mot bakgrund av den långa tidsåtgången och åklagarens ansvar för kvalitet i brottsutredningen.

- Polisens respektive åklagarnas användning av särskilt utsedda handläggare av ungdomsärenden mot bakgrund av att så få av ungdomsärendena handläggs av de utsedda ungdomsutredarna och ungdomsåklagarna.
- Underlaget för åklagares beslut att skriva av ärenden mot bakgrund av att det finns möjligheter att skapa bättre förutsättningar för lagföring genom att tidigt vidta relevanta utredningsåtgärder.

Styrelsens överväganden

Styrelsen har funnit att slutsatserna av den granskning som Riksrevisionen redovisat i rapporten *Hanteringen av unga lagöverträdare – en utdragen process* (RiR 2009:12) ska överlämnas till riksdagen i form av en redogörelse. I anslutning härtill vill styrelsen anföra följande.

Granskningen visar att myndigheterna ofta inte uppfyller det krav på särskild skyndsamhet i handläggningen av ungdomsärenden som finns i lagen om unga lagöverträdare. Handläggningstiderna är ofta längre än vad de lagstadgade tidsgränserna medger och inte heller det generella kravet på skyndsamhet som finns i lagen uppfylls. Sådana brister i handläggningen konstateras såväl hos polis- och åklagarmyndigheterna som hos tingsrätterna. Även brister i socialtjänstens insatser i samband med ungas lagöverträdelser påvisas i granskningen. Av granskningen framgår också att det generella målet att lagföringen ska öka inte uppfylls samt att andelen unga som återfaller i brott tenderar att öka.

Styrelsen anser att det är av yttersta vikt att myndigheterna agerar skyndsamt när unga är inblandade i brottslighet. Det är mycket angeläget att samhället reagerar snarast möjligt då unga misstänkts för att ha begått brott. Kopplingen mellan gärningen och straffet blir tydligare om samhället reagerar snabbt för att visa att brott inte tolereras. För det fallet att den unge *inte* begått det brott han eller hon är misstänkt för är det viktigt att också detta klarläggs skyndsamt.

Styrelsen konstaterar att lagen om unga lagöverträdare i överraskande hög grad inte följs. Den stora andel ärenden som inte handläggs i enlighet med lagens tidsfrister och det krav som finns på generell skyndsamhet visar enligt styrelsen tydligt att åtgärder behöver vidtas för att bättre organisera handläggningen av ärenden som rör unga lagöverträdare. Detta gäller såväl inom myndigheterna som mellan myndigheterna.

Enligt styrelsens mening visar granskningen att det inte finns något behov av lagändringar, utan att det i stället är fråga om att de ansvariga myndigheterna ska följa nuvarande regelverk. Effektivisering av handläggningen förefaller också möjlig. Styrelsen konstaterar också att granskningen visar att regeringen inte har utnyttjat sina möjligheter till styrning och uppföljning. Styrelsen anser att granskningens resultat är av ett sådant intresse och av en sådan betydelse att dessa bör komma till riksdagens kännedom.